
TOLERANCE DOES NOT
MEAN TOLERATING
INTOLERANCE

Tolerantie vs Vrijheid van Meningsuiting

Beschrijving

Tolerantie staat al een tijdje op gespannen voet met vrijheid van meningsuiting, en is daarom een onderwerp dat vandaag de dag maatschappelijk en filosofisch uiterst relevant is.

Open samenleving

In een open samenleving worden **tolerantie** en **vrijheid van meningsuiting** vaak gepresenteerd als kernwaarden die hand in hand moeten gaan. We willen een samenleving waarin mensen verschillend mogen zijn en hun mening mogen uiten en dat daarop tolerant wordt gereageerd. Maar in de praktijk botsen deze waarden regelmatig met elkaar.

Wanneer eindigt tolerantie, en waar begint het recht om, bijvoorbeeld, iets aanstootgevends te zeggen? En wat gebeurt er als tolerantie zich moet verdedigen tegen intolerantie? In een eerder bericht had ik het al over ideeën van de filosoof *Popper* over deze problematiek.

Waar gebben we het eigenlijk over?

Tolerantie

Tolerantie betekent het **dulden van opvattingen, gedragingen of levensstijlen** waarmee men het (mogelijk sterk) oneens is. Het is een actieve houding van *leven en laten leven*, ook al schuurt het.

Vrijheid van meningsuiting

Vrijheid van meningsuiting is het **recht om je gedachten, gevoelens en standpunten publiekelijk te uiten**, zonder angst voor vervolging of censuur. In veel democratische rechtsstaten is dit een grondrecht, maar zijn er uitzonderingen (zoals haatzaaien, oproepen tot geweld, en dergelijke).

TOLERANCE DOES NOT MEAN TOLERATING INTOLERANCE

Waar zit de spanning?

De spanning ontstaat zodra **iemand zijn of haar vrijheid van meningsuiting gebruikt om anderen of groepen te bekritisieren**, beledigen, kwetsen of zelfs ontmenselijken.

Dan wordt de vraag: *moeten we dan alles maar tolereren in naam van vrije meningsuiting?*

Deze kwestie raakt direct aan het beroemde **paradox van tolerantie** van de filosoof **Karl Popper**:

â??Onbeperkte tolerantie leidt tot het verdwijnen van tolerantie.â?•

*â?? Karl Popper, *The Open Society and Its Enemies* (1945)*

Met andere woorden: als een samenleving geen grenzen stelt aan wat gezegd mag worden, dan kunnen haat en onderdrukking vrij spel krijgen â?? en verdwijnen de tolerante voorwaarden vanzelf.

Voorbeelden uit de praktijk

1. Haatspraak op sociale media

Mensen die haatdragende taal gebruiken richting minderheden claimen vrijheid van meningsuiting, maar bedreigen daarmee het gevoel van veiligheid van anderen â?? wat leidt tot polarisatie en zelfcensuur.

2. Religiekritiek versus religieuze tolerantie

Cartoons of uitspraken die religies bekritisieren worden door sommigen gezien als vrije expressie, door anderen als onverdraagzaam of blasfemisch.

3. Academische vrijheid

Universiteiten worstelen met de vraag of omstreden sprekers moeten worden uitgenodigd (in het kader van vrije gedachtevorming) of geweerd (om kwetsende of polariserende boodschappen te voorkomen).

En specifieker:

In Nederland

1. Caroline van der Plas & boerenprotesten

Tijdens de boerenprotesten zijn verschillende politici, activisten en columnisten bekritiseerd en soms bedreigd vanwege hun uitspraken over stikstofbeleid.

2. Akwasi en zijn speech over Zwarte Piet (2020, nasleep tot nu)

Akwasi's emotionele uitspraak tijdens een antiracismeprotest (op 5 december trap ik Zwarte Piet op z'n gezicht) leidde tot felle discussie. Voor sommigen was het een begrijpelijke metafoor; voor anderen opruiing of haatspraak. Het Openbaar Ministerie zag ervan af hem te vervolgen, wat weer tot publieke verontwaardiging leidde.

3. Ongehoord Nederland

Deze omroep wordt bekritiseerd vanwege het verspreiden van complottheorieën en discriminerende uitspraken. Toch blijft het, als erkende publieke omroep, aanspraak maken op zendtijd en publieke middelen.

In Europa

4. Frankrijk: Charlie Hebdo

Het Franse satirische blad blijft religieus extremisme en de islam bekritisieren met scherpe cartoons. In reactie daarop zijn meerdere aanslagen gepleegd, waaronder de moord op Samuel Paty, een leraar die de cartoons in de klas liet zien tijdens een les over vrijheid van meningsuiting.

5. Duitsland: Pegida en AfD

In Duitsland roept de rechtspopulistische partij AfD regelmatig verontwaardiging op met uitspraken over migranten, islam en linkse elites. Demonstraties van groepen als Pegida worden (juridisch) toegestaan, maar stuiten op hevig maatschappelijk protest.

Filosofisch perspectief

Deze voorbeelden maken duidelijk dat de grens tussen **beschermen van vrije meningsuiting** en **het weren van schadelijke of onverdraagzame ideeën** voortdurend onder spanning staat en dat de context enorm belangrijk is. Er is geen universeel antwoord; elke casus vraagt om zorgvuldige afweging van juridische, morele en maatschappelijke belangen.

De spanning raakt aan twee opvattingen over vrijheid:

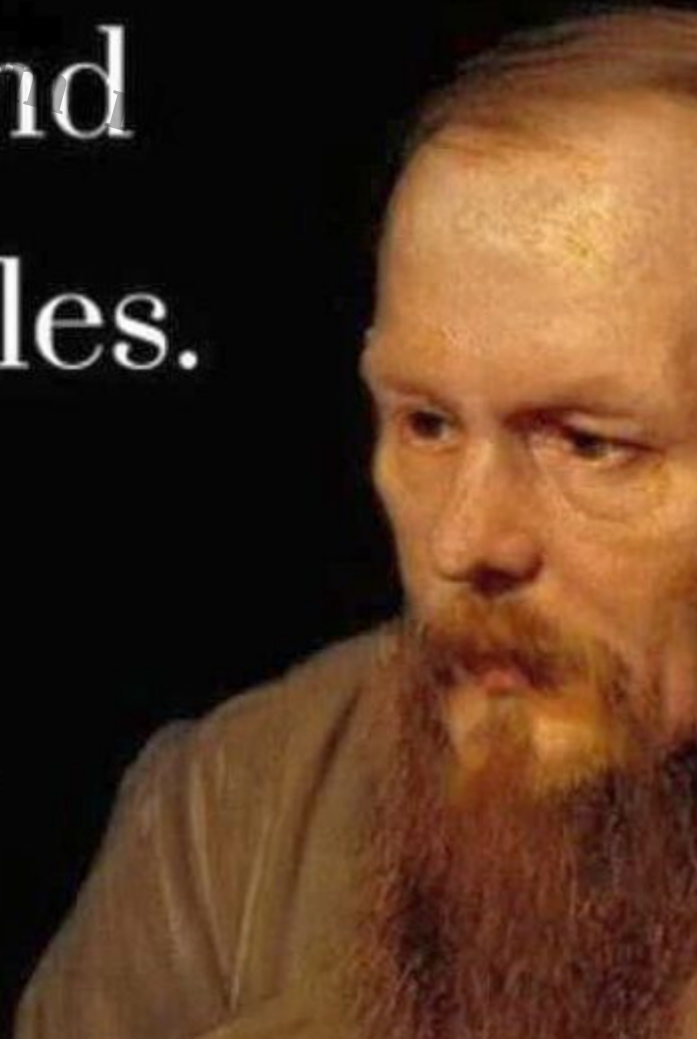
- **Negatieve vrijheid** (*Isaiah Berlin*¹): vrijheid *van* inmenging. Je mag zeggen wat je wilt, zolang je anderen geen *directe* schade toebrengt.
- **Positieve vrijheid**: vrijheid *tot* ontplooiing. Een samenleving moet ook *actief voorwaarden scheppen* waaronder mensen zich vrij en veilig kunnen uitdrukken.

Te veel nadruk op negatieve vrijheid kan leiden tot het negeren van sociale machtsverhoudingen (zoals systemische uitsluiting). Te veel nadruk op positieve vrijheid kan leiden tot overbescherming en censuur.

default watermark

Tolerance will reach a
level that intelligent people
be banned from thinking
not to offend
the imbeciles.

Fyodor Dostoevsky
† 1881 (Russia)

Waar ligt de grens?

Vrijheid van meningsuiting is niet absoluut. In de meeste democratische samenlevingen zijn er juridische grenzen, zoals:

- Oproepen tot geweld
- Haatzaaien
- Smaad en laster

Maar ook buiten het juridische domein speelt ethiek een rol: **wat is moreel verantwoord om te zeggen, zelfs als het legaal is?** Hier ligt het terrein van maatschappelijke normen, media, opvoeding en cultuur. Maar dit kan alleen werken als die waarden door **alle** partijen worden onderschreven.

En in een multi-culturele samenleving?

In een **multiculturele samenleving** ?? zoals Nederland ?? leven mensen samen die **verschillende culturele, religieuze en morele opvattingen** hebben. Dit vergroot de kans op botsingen rond normen, waarden en vooral: **de grenzen van tolerantie en vrijheid van meningsuiting**.

Multiculturaliteit en botsende normen

In een monoculturele samenleving is er meestal ????n dominante normatieve orde. In een multiculturele samenleving is dat **niet langer vanzelfsprekend**:

- Sommige groepen hechten sterk aan **vrijheid van expressie**, zelfs als dat religieuze gevoelens kwetst.
- Andere groepen geven **respect voor heilige symbolen of tradities** prioriteit boven het absolute recht op vrije meningsuiting.
- Media, opvoeding en opvoedidealen verschillen: waar de een open debat en confrontatie leert, leert de ander respect en harmonie.

En dit alles vindt plaats **binnen ????n publieke ruimte** ?? scholen, internet, straat, politiek. Het kan niet anders dan dat dit spanningen oplevert.

Fundamentele spanning

De kernvraag is dan:

Hoe verenig je een rechtsstaat die vrijheid van meningsuiting garandeert met een samenleving waarin sommige burgers juist behoefte hebben aan bescherming tegen uitingen die zij als kwetsend of beledigend ervaren?

Drie visies

Er zijn momenteel drie visies op hoe om te gaan met die spanningen:

1. Liberale visie (vrijheid eerst)

-
- De staat moet zo veel mogelijk **neutraliteit en ruimte** bieden voor meningsuiting, ongeacht culturele gevoeligheden.
 - **Kritiek op religie, cultuur of gebruiken** moet mogelijk blijven, ook als die voor sommigen beledigend is.
 - Argumentatie: zonder botsing is er geen debat, en zonder debat is er geen vooruitgang.

Daar zit ook een risico aan vast: marginalisatie van minderheden die zich niet thuis voelen in die vrije maar confronterende publieke sfeer.

2. Communitaristische visie (sociale samenhang eerst)

- Meer aandacht voor **onderlinge gevoeligheden, respect en gemeenschapszin**.
- Pleidooi voor **beperking van beledigende of polariserende uitingen**, in het belang van sociale vrede.
- Argumentatie: vrijheid van meningsuiting is waardevol, maar niet absoluut.

Ook hier weer een risico: beperking van legitieme kritiek of satire, zelfcensuur, en erosie van open debat.

3. Deliberatieve visie (dialoog eerst)

- Stelt **burgerlijke dialoog en wederzijds begrip** centraal: verschillende groepen gaan met elkaar in gesprek over elkaars waarden.
- Vrijheid van meningsuiting is een startpunt, **niet het eindpunt**: het doel is beter samenleven, niet winnen van een debat.
- Bevordert **culturele vertaling**: hoe kunnen we elkaars gevoelens, gevoeligheden en idealen begrijpen?

Ook deze visie heeft een risico: vraagt veel tijd, inspanning en openheid van **Alle** partijen en dat is zelden vanzelfsprekend.

¹ **Isaiah Berlin**, (1909-1997) was een Brits liberaal filosoof, politicoloog en deed onderzoek naar ideeën-geschiedenis. Berlin geldt als een van de belangrijkste politieke filosofen van de 20e eeuw. Bij zijn oratie ter aanvaarding van het hoogleraarschap aan de *Universiteit van Oxford*, in 1958, introduceerde hij het concept van "negatieve" en "positieve" vrijheid gepubliceerd in boekvorm als *Two Concepts of Liberty*.

Datum aangemaakt

2025/08/05